

Pipi-wharauoa

HE-KUPU WHAKAMARAMA

Te Pipiwharauoa, He Kupu Whakamarama.

Nama 24.

GISBORNE.

Pepuere 1900.

NGA TURE O TE PIPIWHARAUAOA.

E koa ana te Etita ki nga kupu whakamahi mai a nga kai-tango, mo te pai o te whakahahere o Te Pipiwharauoa. E nga hoa, kei te mohio tonu matou kei te parekareka te tangi a ta tatou manu ki roto ki te tariinga, ara i runga i te tino nui rawa o nga tono kua tae mai, haere reta, haere waea. Ko ta matou tino whai kia rite katoa enei tono me etahi atu e tukua mai ana.

E pouri ana te Etita e kore e rite nga tono kua tae mai nei mo nga Nama tuatahi o Te Pipiwharauoa, i te mea kua whakahemo katoa ana Nama.

He nui nga reta a nga hoa kua tae mai, engari e pouri ana matou ki te ririki rawa o nga pakau o te manu nei hei hari atu. Ko etahi o nga reta e kore e taea te korero, i te ahua ukupara rawa o nga tuhituhi. E nga hoa ki te tuku korero mai koutou hei haringa ma ta tatou manu, kia marama te tuhituhi, hei te taha kotahi anake o te pepa. Engari mehemea he reta mai ki te Etita e pai ana nga taha e rua o te pepa.

Kua whakaaetia e matou e nga kai-whakahere o "Te Pipiwharauoa" te tono a nga kai-tautoko, kia whakaritea he utu tuturu mo ta tatou pepa. Heoi e te iwi kia mohio mai koutou, ko te utu ka whakaritea inaianei e rima hereni (5/-) mo te tau. He utu iti noa iho tenei, ka taea e te rawa-kore, ko ta matou hoki tena i tino hiahia ai. Otira e kore matou e pehi i nga whakaaro mai a nga rangatira.

Ki te tuku moni mai, me tuku mai i nga nooti o te Poutapeta. E pai ana ano te tuku mai ki te pane-kuini.

Ka kitea ki te wharangi whakamutunga o Te Pipiwharauoa te rarangi ingoa o nga tangata kua tuku oranga mai mona i ia marama i ia marama.

E kore e tau ki te Etita te he mo nga whakaaro o nga tangata e tukua mai ana kia panuitia ki "Te Pipiwharauoa," engari ano ia kia tupato nga kai-tuku korero mai kia kua rawa e tukua mai nga korero kino, no te mea e kore ana tu korero e panuitia. Hei nga korero e whai painga ana ki te nuinga o te tangata te tuku mai.

NA TE ETITA.

TE TUI.

Katali tonu ka oti te Nama 2 o te "Tui." Ki te hiahia etahi me tuhi mai ki te Etita o Te Pipiwharauoa. He pera ano te utu me te Nama 1, ara he hiki-pene (-/6).

Kei te toe tonu etahi o nga kape o te Nama 1 o te "Tui." Kei hea anake rā te nuinga o te tamariki i hoki mai nei i Te Aute? Ina nga korero o to tatou kainga i era nga ra. He ono kapa (-/6) tonu te utu. Ki te hiahia etahi ki te "Tui" me tuhi mai ki te Etita o Te Pipiwharauoa.

MONI MA NGA TAMARIKI MAORI.

Kua whakaritea e te Kawanatanga, i tenei tuunga Paremata i mutu tata ake nei, etahi moni £100 ma nga tamariki Maori e puta ana te matauranga i nga kura pakeha (Public Schools). Tokerima nga tamariki ma ratou tenei moni; e £20 ma te tamaiti i te tau kotahi; e rua tau hoki taua moni e puta ana.

E kore taua moni e tukua ki tetahi tamaiti kei raro iho nei ona tau i te 15, kaore ano ranei kia paahi i te Karaihe tua-rima. Ko te take o tenei moni hei awhina i aua tamariki ina hiahia ratou ki te haere ki nga kura nunui ki te ako ranei ki nga mahi a-ringa.

NGA KOHURU.

I te Turei te 6 o nga ra o te marama nei, ka whakawakia a Wuruihi (Wolfe) e te Hupirimi Kooti i Poneke, mo tona kohurutanga i ona tamariki tokorua ki Pito-one, Poneke, i a Oketopa ka taha nei. I roa ai tona whakawakanga, he nui mo tona mae, katahi ano ia ka ahua matutu ake. I muri i tona patunga i ona tamariki, ka pupuhi ia i a ia ano, otira kaore ia i mate rawa. I muri iho ka tapahi ia i tona kaki ki te heu, otira kaore ano ia i tino mate rawa. Na runga i te kaha o te takata ka tino ora mai, otira i a ia e tu ana i roto i te whare whakawa e takai tonu ana ona mate.

I te tononga kia karo ia i a ia ka mea ia "Ko taku mahia kia hohoro toku ta. o. atia, kaore oku hiahia kia whakawakia."

I te ahiahi ka mutu te whakawa, ka puta hoki te whakataunga a te huiri:—"Kua hara, otira kia ngawari, no te mea i mahia taua hara i te mea e he ana nga whakauru ara e ahua porangi ara." Ka mea hoki te Tiati, kia tukua ki te Paremata, mana hoki e tautoko te kupu mo te aroha. Otira i te uinga kia Wuruihi, ka mea ia "Kaore rawa oku painga ki te ora, kotahi tonu taku mea ka tonu atu nei, ara kia whakamatea au i roto o nga haora e 48." I runga i enei kupu a Wuruihi, ka mariri te roimata i nga kanohi o te iwi e noho ra i roto o te whare whakawa. He tangata pai tenei i mua, he tangata aroha ki tona wahine, atahua hoki i ona tamariki, chara i te tangata haurangi. Ki te whakauru iho e ahua porangi ana taua tangata i tana mahinga i tenei hara, a i te mea kua pai ake nei ona whakaaro ka kite ia i te he o tana mahi, kaore rawa ia i pai kia ora ia, ahakoa puta te kupu aroha a te Tiati. I runga i tona tono ka mau hoki te Tiati ki tona patae purgo me te wiri ano te ro i a ia e whakapuaki ana i te mate mo Wuruihi.

I te Mane, te 5 o nga ra o Pepuere, ka tupono tetahi aitua kia Kanihama (Cunningham) he tamaiti tane no Otepoti, 14 ona tau. Rokohina atu e ia nga tamariki a Kereana e riri ana, e mau ana hoki tetahi i te rakau hei patu mo tetahi. Ka riri e ia; ka whiua hoki te mea e mau rakau ana. I reira ano tetahi tamaiti pakeke ake ko Miripana (Milburn) te ingoa 12 ona tau. I karanga nui tenei kia Kanihama, kia waiho atu nga tamariki kia riri ana. Katahi ka hopukia e Kanihama ka whiua. Te whakatikanga ake o tera ko te nahi tonu, katahi ka whiua atu kia Kanihama, tu tonu ki te puku; mate tonu atu.

I te whakawakanga i kiia e te huiri chara i te kohuru, engari he tupono no te mate. Kaore a Miripana i mohio he nahi i roto o tona ringa.

NGA MANUAO KEI TE HANGAIA.

MO INGARANGI.

Kua puta te whakahaunga a te Kawana-tanga o Ingarangi kia hangaia etahi manuao tino kaha, kia ono, hei whakauru mo te ope manuao o Ingarangi. Ko te roa o te mea kotahi o nga taniwha nei e 405 putu, ko te whanui e 75 putu, ko nga tana 14,000. Tera e utaina etahi pu tino kaha ki runga, e tae ana ki te 21 maero te kaha o te haerenga o te mata. He maha nga pu nunui a te Ingarahi hei runga i ona manuao: ko te taimaha o etahi e tae ana ki te 100 tana; otira kaore i rite te kaha ki nga pu hou nei, ahakoa e 50 tana tonu te taimaha. E 450 aua tu pu hei te hangaia mo nga manuao o te Ingarahi, ko te utu £250,000.

MO TIAMANI.

I te huihuinga o nga Mimita o te Kawana-tanga o Tiamani i mua tata ake nei, ka whakaritea kia whakanekehia ake te kaute o nga manuao. Kua whakahaia hoki kia hangaia — 19 manuao tino kaha, e 8 manuao heteri, 15 manuao o etahi atu ahua. I whakaritea ano hoki kia nukuhia ake nga tangata mo nga manuao, ara kia whakaritea etahi tangata kia 33.746 hei whakauru mo nga tangata o naianei.

MO WIWI.

Kua puta te whakahaunga a te Kawana-tanga o Wiwi kia hangaia etahi manuao hou mona kia 177. He tino whakahaunga nui tenei, nui atu i nga manuao hou mo Ingarangi raua ko Tiamani ina huihuia. I penei te wehewehenga o enei manuao:— E 6 manuao tino kaha, e 5 manuao tere (heteri), e 27 manuao hopu topoti, 112 topoti, e 27-tima haere i raro i te moana. Ko te wehenga whakamutunga nei te mea whakamiharo. Ka kitea atu te manuao o te hoa-riri, ka ruku ki raro haere ai; poto noa nei tona pueatanga ake ki runga ki te titiro i te hoa-riri ka ruku ano. Te tatannga atu, ka tukua atu tona topoti ki te tukituki i te manuao o te hoa-riri, ka oma hoki ki tawhiti atu titiro mai ai. Ka timata te mahi o enei manuao i tenei tau, kia oti katoa hoki i te tau 1907. Ko te utu e £60,000,000.

TE RERE-RANGI.

I enei ra e hau nui ana nga rongo o te rere-rangi ara o te paruunu (balloon), he mea tika pea kia whakaaturia e 'Te Pipiwhararou' etahi mahi a teneti o nga waka tipua o te pakeha. Ko te mahi a te rere-rangi he rere i te takiwa. I whakakiiia te peeke hiraka ki te kaahi haitorotini (hydrogen), ma taua kaahi e hiki te peeke. Ko te nohoanga o te tangata i herea ki te pito o raro o taua peeke. I piki ai te rere-rangi na te mea he mama atu te haitorotini i te hau o waho, penei me te rakau maroke e manu nei i runga o te wai, na te mea he mama atu te rakau i te wai; otira ko te rino e kore e manu, he taumaha atu hoki i te wai. Ki te hiahia te tangata ki te whakaheke i tona rere-rangi ka tukua tetahi wahi o te hau ki waho.

He nui nga mahi kua kitea ma te rere-rangi. Kei te ngaro tonu atu tetahi tangata ki te pito o te ao, i eke raua ko tona hoa ma runga i te rere-rangi, i haere raua ki te titiro i te ahua o tera whenua. Ko te whenua tera kotahi nei ano po kotahi ano ra i roto i te tau katoa, e ono marama e po ana, e ono marama e awatea ana. Ki te whakaaro inaianei kua mate aua tangata. I haere ano he ope tangata ki te kimi i a raua, a kore rawa i kitea. I mauria ano e aua maia he kai, he teneti mo raua. Tena pea i taka to raua waka ki te moana, ki runga ranei i nga maara huka-papa o era takutai mokemoke, mohoa, tu-pouri.

E meinga ana ano te rere-rangi hei ara haere ki te ngahau. Mehemea ka tika te hau tera pea e tata ki te ono tekau macro te tere i te haora. I tae mai tetahi pakeha mohio ki te whakahaere i taua tu waka ki Niu Tirenai nei whakakitekite ai. Rere ai ia ki runga noa atu katahi ka pupuri ki tetahi mea penei me te hamarara te ahua, ka tuku iho ai ki te whenua. I a ia e whakakitekite ana i Otautahi i tera tau, ka makere tona hamarara ki raro ke o tona nohoanga tautau ai, ka huripoki, e kore hoki ia e kaha ki te rere iho ki raro. Ka kahakina tona rere-rangi e te hau me tona kaha ano kia hangai tona hamarara, otira kore rawa i taea e ia, ko tona waka i puhia e te hau ki te moana. I kitea atu e nga tangata tiaki i te whare raiti tona taunga ki te moana, tae noa atu te poti whakaora kore rawa i kitea. He mano te tangata i matakikiki ki taua tangata e kahakina ana ki te mate, ko tona wahine i tu tonu i te wahi i piki ai te rere-rangi. O te pakeha ona mate! He kurapa hoki ki te puta ke ki runga-te-rangi rere haere ai, ki te kainga o te manu.

E puta mai ana nga rongo ko te rere-rangi tetahi mea e tino whakahaerea ana i te whawhai i Taranawaara hei titiro i nga pa, i nga mahi a te Poa. I te whakaritenga a te Poa me te Ingarihi kia mutu ta raua kakari mo nga ra e toru, otira kua rawa tetahi taha, tetahi taha o nukunuku, ka tukua te rere-rangi e te Ingarihi kia piki, kitea iho ana e te rere-rangi e whakaora ana te Poa i o ratou pa. Katahi ka patua iho ki te waea kei te nukunuku te Poa, ko te timatanga ano o te whawhai. I te kitenga o nga mangumangu i te rere-rangi ka poheke he atua, katahi ka koropiko ka timata ki te karakia. I whakamatauria ano te rere-rangi hei panga iho i nga mea whakamate ki runga i te hoa-riri, otira i kitea kaore e tino pai. Hei ano tona tino mahi he titiro i nga mahi a te hoa-riri. Whakamatau ai ano te hoa-riri ki te pupuhi, engari kaore e pakaru ana, ahakoa tu i te taha whakararo o te peeke kaore te hau e puta ki waho, a kaore hoki e taka iho. E te pakeha! E te pakeha!

R. T. M.

PANUITANGA.

Ki nga iwi, ki nga hapu, ki nga reo, ki nga huihuinga tangata, e tau nei i runga i nga Motu e rua, i Ao-tea-roa me Te Wai-pounamu.

TENA KOUTOU! TENA KOUTOU! TENA KOUTOU!

He panui tenei kia mohio ai koutou ka tu te Paremata o Te Kotahitanga o nga Iwi Maori o nga Motu e rua nei ki Rotorua.

Ko Maehe te marama e tu ai te hui, engari ko te ra, kaore ano kia tino tuturu. Ko nga ra kua whakaritea i mua ake nei, ko te 15 me te 24. Otira e kore aua ra e tino whakatuturutia inaianei.

E nga Iwi, kia kakama ta koutou haere mai, kia mataara hoki ki te ra e tu ai te hui.

Tena koutou katoa!

Na te Komiti o Te Arawa.

Te Otini Tikitere	Te Arakau Hapeta
Gkiwi Ngatara	Tama i te Rangī
Rapaere Ngakairau	Wihemū Pauro
Trekata te Tokoihi	Hapeta te Hutehoro
Hira Rangimatini	Wharekiri te Kowhai
Mikaere Hikurangi	Haukiwaho Piwiki
Te Koki Pohorua	Naera te Waruhi
Melhana Putuangaanga	Taupopoki
Manahi Tumatahi	H. Tupara Tokoaitua
Ara Na Te Arawa katoa.	

TE HAMARI PAI.

He mea marama rawa te take i kororotia ai e Te Karaiti te kupu whakarite mo te Hamari Pai — kia kore ai tetahi e mea heoi ano ona hoa tata ko ona whanaunga ake, ko nga tangata ranei e noho tata ana ki a ia. Engari na nga kai-whakaako onamate te tikanga kia kua te tangata i patua nei he ahua no te tangata, te Hamari Pai hoki he ahua no Te Karaiti.

I haere atu tetahi tangata i Hiruharama ki Heriko: I hangaa te tangata i te tuatahi he mea pai whakaharahara, engari i whakarerea e ia tana tikaanga pai — i baere atu i Hiruharama, i te pa tapu i te pa o te rangimarie — i heke haere, (ka penei ta te Reo Kariki) i reira ki te tikanga kino ki te pa kua oti te kanga (Hhu. 6, 26; 1 King. 16, 34.)

a ka tutaki ki nga kai-pahua: Ara ki a Hatanua ratou ko ona anahera, he kai kohuru hoki ia (Hou. 8, 44.)

na ka hua ana e ratou: Ka tangohia te kaka-hu o tona tika.

ka tukitukia ia: Kahore tetahi wahi oia e watea ana i te mate, i te hara (Wai. 38, 4 — 8.)

a haere ana, whakaverera iho ia, me te mea kua mate: he ahua tupapaku tona (Eph. 2, 1.) engari kahore ano kia mate rawa, e mau tonu ana tetahi wahi o te wairua i whakhangia e te Atua ki te tangata, ahakoa kua hinga ia, kua hana.

ko tetahi tohunga ninihi ke ana na tahak: He tohu te tohunga no nga patunga tapu he mea kaha kore ki te whakaora i te tangata (Hup. 10, 1. 4.)

i pena hoki tetahi Riwaiti: He kahakore hoki te ture ki te whakaora. (Kar. 3, 21.)

Na ko tetahi Hamari: Ko Te Karaiti tenei, i te mea e tawai ana nga Hurai ki a ia kahore ana whakahoki ki ta ratou kupu no Hamaria ia. (Hou. 8, 48-49.) e pai ana ia kia whakaritea ki te iwi i kinongia i whakakaweatia e te Hurai.

Ka hite i a ia ka aroha: He aroha tonu ta Te Karaiti ki te tangata (Hou. 15, 9; 13, 1.)

Ka takai i ona palunga: Ka pera mo ta Ihua i korero mai ai (1h. 61, 1-2; Rok. 4, 18.) i pera hoki ta Rawiri (Wai. 147, 3.) ko te herenga tenei i te tangata kei taka ano ki te hana.

Kingihia iho ki te hinu, ki te waina: Ki ta Karihotoma, ko te hinu tenei o te Wairua Tapu e whakawhia ai nga tangata a te Atua, ko te waina o ona toto i whakabekia i te ripeka hei whakaora i a tatou.

Ka whakanoho i a ia ki tona ake kararehe: Ka haere ia i raro, ko ta te Karaiti whakaia i a ia ano he whakaaro ki a tatou. (2 Kri. 8, 9.)

Kawea ana ia ki te whare tira: Ko te Hahi tenei, ko te wahi e kawea ana e te Kai-whakaoa tohu ana tangata, atawhaitia ai kia ora ra ano ratou. (Mak. 4, 2; Hhe. 14, 4; Wai. 103, 2; Mt. 13, 15; Whkt. 22, 2.)

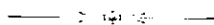
I te aonga ake i tona haerenga: Kihai a Te Karaiti i pai kia noho tonu ia ki te ao nei. (Hou. 14, 28.)

Ka tangohia e ia e rua nga pene: Ki ta etahi ko nga Hakarameta e rua eori i whakuritea nei e Te Karaiti mo ana tangata; ki ta etahi, ko nga kawenata e rua; ki ta etahi, ko te Kupu tetahi, ko nga Hakarameta tetahi; pai ke atu ia ta etahi ko nga homaitanga Wairua katoa i homai e Te Karaiti kia pai ai te noho o te tangata ki tana Hahi.

Ka mea ki a ia, "Man e tiaki": Ka rite tenei ki ta Te Karaiti ki a Pita, "Whangaia aku reme, whangaia aku bipi" (Hou. 21, 15-16.) i whakaritea e te Ariki he minita mo tana Hahi hei mahi i nga mea mo te hunga e noho ana ki te Hahi.

a ki te maha atu an mea e pau: E kore rawa tenei e whakaaohia e te minita pai, ka pai ia ki te whakapau i ana, kia whakapaua hoki ia (2 Kri. 12, 15; 1 Pita 5, 2.) engari e mea ana a Te Karaiti ka whakahokia katoatia ena (Mt. 19, 29; 1 Pita 2, 4.)

ina hoki mai ahau: Ko ta Te Karaiti kupu whakaari tenei, tera ia e hoki mai (Hou. 14, 3 Mahi 1, 11.) ka riro ano i a ia ana tangata i whakaora ai.

TE MONI A TE MAKARINI.

I ia tau, i ia tau, e tu ana he whakamatautauranga mo te moni a Te Makarini. Ko nga tamariki tokotoru i puta ki runga o era atu katoa i te whakamatautauranga ka riro ia ratou taua moni. E £35 ma te tamaiti i te tau, mo nga tau e rua. Engari ano ia e wehe ke ana ano te mea ma nga tamariki o Te Aute me Tipene. E kore ratou e uru ki nga mea e tukua ana ma nga kura Maori.

I tenei tau i riro ana moni i a Watene Puketoki (Bay of Plenty), Wiremu Turei (Turanga), Keiha Nutana (Mangere, Auckland).

Ko Terei Ngatai o Ngatiporou kua paahi i te whakamatautauranga a te Kawanatanga (Matriculation).

WHAWHAI KI TARANAWAARA.

(*He maha nga rongo kovero o te whawhai kua tae mai, engari e kore e whakaponohia katoatia e matou. Heoi ano nga mea e whakaponohia e matou, a e tukia hoki ki "Te Pipiharuroa" ko nga mea tino tika, ara ko nga mea e puta mai ana i te "Tari Whawhai" i Ingarangi.*)

TE WHAKARENGA I PIONOKOPA.

Na Kanara 'Thornecroft' i whakahau kia whakareea a Pionokopa e te Ingarahi. Ko nga take i whakareea ai—he marama rawa no taua hiwi ki nga pu a te hoa-riri, he poupuu no nga taha kaore e eke he pu nunui ki runga, he whanui rawa no runga ka marara noa te noho a nga kai-tiaki, he kore wai, he tokomaha rawa no nga tangata i mate. Kaore a Tianara Pura i whakahe ki taua Kanara, engari i whakamahi ki a ia mo tana meatanga i te mea tika i runga i enei take i runga ake nei. E 204 te Ingarahi i hinga ki Pionokopa haunga nga taotou me nga mea i riro herehere. I muri iho o tenei ka hoki mai a Tianara Pura ratou ko ana tangata ki tenei taha o te awa.

REIRIMETE.

Kei te tino whakamoea e te Poa kia horo a Reirimete. Kua tae ano etahi pu nunui maratou ki reira. Ko nga tangata o Reirimete hei nga awatea ka haere ki roto o nga ana whakaruru ai i nga pu a te hoa-riri. Ko ana ana he mea keri ki roto o te pa. Kua puta te whakaato i te Poa kia hurihia a Reirimete ki te wai. Kei te katia tetahi awa (Klip River) i runga ake o Reirimete. Ko nga mangumangu kei te mahi i taua mahi 1300. E taea ranei anahe ranei.

KA TAKATU ANO A TIANARA PURA.

Kaore i maha ona ra ki tenei taha o te awa ka turia ano e Tianara Pura te haere ki Reirimete. Otira i tona whitinga ki tawahi o te awa ka kitea kua kapi katoa a mua o te huarahi i nga pu nunui a te Poa, heoi kaore ia i kaha ki te haere tonu, a inaianei kua hoki mai ano ki tenei taha o te awa. Tenei ake ano te ra ka whakamatauria ano te haere ki Reirimete engari ka rapua he huarahi hou.

MAWHEKINGI (MAFERING).

I tera marama ka tae te reta a nga tangata o Mawhekingi ki te Kuini, he oha atu ki a ia, he whakaatu hoki i te ekenga ki te 100 o nga

ra e baa ana ratou ki roto o Mawhekingi. He nui te aroha o te Kuini i tona korerotanga i taua reta. Kua tae mai te whakaatu a Kanara Pawera, kanui te ratou ora ko ana tangata, kanui te kai tera e tae noa atu ki nga ra whakamutunga o Hune. I mea mai ano ia "Kaua hei mahara wawe mai kia mateo engari whakaatu atu ki nga wahi e tino mate ana" ara ki Kimari raua ko Reirimete. He nui te whakamiharo o te ao katoa ki te toa o Kanara Pawera ratou ko tana 800. Ka maha nga kokiritanga a nga mano o te Poa ki Mawhekingi kaore ano i rarua. Kei te whakaako a Kanara Pawera i ona hoia ki te mau peneti i runga hoiho. Ka pai te whakahaere a te rangatira, ka whakarongo nga hoia. *'He ope toa te ope ririki.'*

KIMARI (KIMBERLEY).

Kua tae mai nga whakaatu kei te ahua mate a Kimari. Kua ara ano he hoa-riri hou hei whakauru i te Poa, hei tino pehi rawa hoki i nga tangata o Kimari, ara ko te pou mo roto. Ka rua te mate, ko te mata a te hoa-riri ki waho, ko te mate-kai ki roto. Kua tino tata rawa nga parepare o te hoa-riri ki te taha o te pa, kua kai hoki nga tangata o te pa i te hoiho.

TE WHAKAORANGA.

I runga i nga rongo mate mai o Kimari ka whakahohoroia e Tianara Rapata te ope whakaora i raro i a Tianara Piriti (French).

I tenei takiwa ka hinga tetahi matua a te Poa i nga hoia o roto o Kimari; otira kaore he tino painga o taua parekura, i te mea kua tino kaha rawa te Poa ki waho o te pa.

E ahua raruraru tonu ana nga whakaaro o te Ingarahi i nga rongo mate mai o Kimari, ka tae mai te waea a Tianara Piriti "Kua tae mai matou ko taku ope ki Kimari, kua hinga te hoa-riri, kua ora te pa." He nui whakabarahara te koa o te Ingarahi, me te whakamiharo o nga iwi katoa ki te tere me toa o te ope a Tianara Piriti. I haerea e ratou nga mano e 75 i nga ra e wha; he nui nga mea whakataimaha, nga wakena mau kai, pu, mata, me era atu mea mo Kimari; tuarua whawhaitanga ki te hoa-riri i te huarahi. Kua whakanuia a Tianara Piriti e te Kawanatanga o Ingarangi ara kua meinga hei Meihia-Tianara.

MAKEPOTEINI (MAGERSFONTEIN).

Ko Makepoteini te pa kaha o te Poa i tawahi atu o te awa o Mota. I hinga ki konei tetahi parekura nui o te Ingarahi i raro i a

Tianara Metuene, i muri tata iho o te aranga o te whawhai. I maharatia e kore rawa taua pa e taea. I te taonga o Tianara Rapata ki Mota katahi ka kitea te huarahi e hore ai taua pa. Kaore i kokiritia te pa, engari i whakahauna e Tianara Rapata tana ope (50,000 turupa) kia tomokia te whenua o te hoo-riri, ara te takiwa ki muri o te pa. I runga i tenei whaere ka katia nga huarahi whakaora katoa mo taua pa. Te kitenga o te Poa E... ko te mate tenei ka tata, katahi ka whakarerea to ratou pa kaha, i whakawhirinaki ai ratou i enei ra ka taha ake nei, ko te pakarutanga i pakaru ai. Katahi ka whaea e te Ingarihi, ka putua haeretia, tetahi parekura nui. He nui te herehere i mau, he nui hoki te taonga, kei te whaia tonutia inaianei.

NGA RONGO WHAKAMUTUNGA O TE WHAWHAI.

I te horonga o Makepoteini (Magersfontein) ka whakahauna e Tianara Koroti (o te Poa) kia pakaru tona ope, kia rapu ia tangata, ia tangata i te ora mo tona tinana, mo tona tinana; haunga ia te 5000 e piri tonu ana ki tona taha. I peneitia ai e ia he whakaaro nona kia ora ai etahi o ana tangata, ina mau etahi i te Ingarihi, ara kia kore ai e kotahi te matenga o te katoa. Otira i runga i te kaha o te Ingarihi ki te whai haere, katahi ka huihuia ano e ia ana tangata e tata ana, ka ara hoki he pakanga. E wha nga ra i whakahaere ai tenei whawhai, he tokomaha hoki o tetahi taha, o tetahi taha, i hinga. I tenei takiwa whawhai ai te Poa me te haere tonu; no te mea ahakoa kei te kapi a muri me nga taha i te Ingarihi otira e watea tonu ana a tana. Olorere ana te Poa i te kitenga atu i a Tianara Piriti ratou ko tana ope i mua o te huarahi. Ko te tino karapotitanga tenei i te ope a te Poa, kaore hoki he putanga ki waho. Kua tino nui rawa o tana iwi kua mate. I tono a Tianara Koroti ki te Ingarihi kia mutu te whawhai mo nga haora e 24, kia anga ratou ki te tanu i o ratou tupapaku. Otira kaore ano kia wareware i te Ingarihi nga mahi tihanga a te Poa, heoi i whakahokia e Tianara Kitini "E kore rawa e hoatu te meneti kotahi; me riri tonu me tuku mai ranei koutou i a koutou ano hei herehere ma te Ingarihi." Tuarua rawa nga tononga a te Poa, kotahi tonu te whakahokia e Ingarihi. Kaore te Poa i whakahe ki ta te Ingarihi. Katahi ka whakahauna e Tianara Rapata kia

riro ma nga pu-repo e patu te Poa. E 50 nga repo kei te tahu i te pa o te Poa. Ki te whakaaro iho tera e kore morehu tenei ope a te Poa. Kua omanoma mai etahi o te Poa ki te taha o te Ingarihi; ki ta ratou korero kanui te mate o te Poa, ko te biabia o nga tangata he tuku mai i a ratou hei herehere ma te Ingarihi, otira kaore a Tianara Koroti e whakahe. E ki ana ia ka whawhai tonu ia a... mate noa. Kanui te toa o Tianara Koroti, engari he tikanga kohuru tana i ona tangata, i te mea kua kore he putanga. I tono ano tona wahine ki a ia kia whakaora i ona tangata, otira kaore a Tianara Koroti i whakahe.

Kei te kokiri ano a Tianara Pura ki nga pa o te Poa i waho o Reirimete. Kanui te hinga o te Poa. Ki ta matou whakaaro ko te haerenga tenei o Tianara Pura e tae ai ki Reirimete, inahoki e rua tonu maero te tawhiti mai o mua o tana ope i Reirimete. I tino kaha ai a Tianara Pura na te mea kua riro mai etahi o nga hoia a te Poa i Reirimete ki te awbina i a Tianara Koroti.

Ki ta matou whakaaro tera e rereke nga rongo mai o te whawhai i roto i enei ra tata. Kei te whanga atu matou ki te oranga o Reirimete, ki te huinga hoki o Tianara Koroti.

PITOPITO KORERO O TE WHAWHAI.

Kua whakaritea e te Kawanatanga o Ingarangi etahi moni e £20,000,000 mo te whakahaerenga o te whawhai i Awherika tae noa ki te mutunga o Aperira.

Katahi ano a Ingarangi ka ata kite i te nui o tenei whawhai, katahi ano hoki ka takatautia. Kua nukuhia ake nga hoia mo Awherika ki te 200,000.

Kua tae a Teini (Steyn) te Tumuaki o te 'Orange Free State' kei Piritoria. Ko tenei tangata me tona iwi katoa, kei te awbina i te Poa. Ko te take o tana haere ki Piritoria, he whakatakoto whakaaro na raua ko Kurutia Tumuaki o te Poa mo te whakahaere o te whawhai.

I tono a Kurutia raua ko Teini kia Tianara Tupete i te take i ata noho ai ia, i kore ai e kokiri i te Ingarihi. Ka whakahokia e Tianara Tupete, "Haere mai korua kia kite i nga repo 100 a Tianara Pura; me pehea atu he kokiri?"

Kua whakaaturia e matou i mua ake nei nga Tianara tokorua o te Poa kua mate ara a Botha raua ko Koch. Tokorua ano hoki nga Tianara o te Ingarahi kua mate ara ko Haimona raua ko Wauhopa.

Kei te hangaia tetahi tereina tino kaha hei tukituki i Piritoria. Engari kaore ano te Ingarahi kia tae ki reira.

Kua tukua etahi mihini keriparepare ki Awherika. Ma tenei e kore ai e tino nui te mate o nga hoia keriparepare.

He mea whakamiharo te tere o te tae o nga hoia o Ingarangi ki Awherika. Nuku atu i te 50 nga tima ki te mau i nga hoia. He mea whakamiharo ano tenei, no te mea e 6000 maero rawa te tawhiti atu o Awherika i Ingarangi. Mehemea kei etahi mana nunui e kore rawa e taea. I te whawhai ki Kupa 'Cuba' kotahi tino tau katahi ano ka tae nga hoia a te Paniaora e 200,000.

Kei te rika te Ingarahi i te ao katoa ki te haere ki te whawhai. Ahakoa mate mai te Ingarahi ka rite tonu tana haere.

Ki te korero a tetahi apiha o Hanover, kei te taha o te Poa e whawhai mai ana, 10,000 nga hoia katoa o Iuropi kei te taha o te Poa, e 300 nga apiha.

Kua riro tetahi ope manuaa a te Ingarahi kei Awherika.

Ka waenganui te whawhai ki 'Modder River' ka kite etahi pakaha i a raua. I te taha tetahi o te Poa, ko tetahi i te taha o te Ingarahi. He hoa raua i mua, heoi i to raua kitenga nei tetahi i tetahi, kaore i hiahia ki te patu tetahi i tetahi. Ka oha mai tetahi, ka oha atu hoki tetahi, ringaringa rawa raua. I te ahiahi iho ka puhia tera i te taha o te Ingarahi mona i ringaringa ki te hoa-riri.

TE MATENGA

O TE TAMA A TIANARA RAPATA.

Kua puta a matou korero mo Tianara Rapata i tera rereanga o ta tatou manu. He kauwhau toa tona kauwhau, no mua iho no ona tipuna, tuku iho nei ki a ia; kaore hoki taua kauwhau i he i tana tama. Kotahi tonu te tamaiti tane a Tianara Rapata, a i te itinga ano o taua tamaiti ka hiahia ki te mau i te aoari a tona papa, ki te takahi hoki i nga tapuae ona tipuna. Tona tangatatanga ake, ka uru ki roto ki etahi whawhai o mua ake nei, ka kitea hoki tona toa. I riro ano i a ia etahi tohu mo te toa. I tetahi o aua whawhai ka

tu tona whatu, riro rawa te karu ki waho; otira kaore tera i kua e ia he mate nui rawa, heoi i haere whatu-kotahi tonu ki roto o nga pakanga. He koanga ngakau ki a Tianara Rapata tenei ahua o tana tama.

I te aranga nei o te whawhai ki Awherika, ka tono a Rapata (tamaiti) kia haere ia ki te whawhai, whakaaetia ana; i whakaritea hoki ia ki raro i a Tianara Haimona. Otira kua mate ke a Tianara Haimona i mua atu o tona taenga ki Awherika, heoi i noho ia ki raro i a Tianara Pura.

I te whawhai tuatahi a Tianara Pura ki "Tugela River" i hinga ai te Ingarahi, i reira ano a Rapata; ko ia tetahi o nga apiha taitamariki. Ka waenganui te whawhai ka kitea kua tino mate tetahi wehenga o te Ingarahi. Ko nga hoioho to i nga pu nunui, me te nuinga o nga tangata mabi i ana pu, kua matemate; ko nga morehu kua riro kei nga wahi pei e whakaruru ana. Te kitenga o Rapata kua mahue nga pu, tino nui atu tora riri; katahi ka karanga ki etahi o ona hoa apiha, kia haere ratou ki te whakiora i aua pu.

Tokotoru ratou i haere, me te mau ano i nga hoioho hei to mai. Kaore i tirohia te mata e whakabeke nei, kaha tonu tona reo ki te whakakaha i ona hoa. E rua nga pu i riro mai i a ratou, katahi ia ka tu. Ka mutu nei ano o aua pu i ora mai, ko etahi 10 i riro katoa atu i te Poa.

I te putanga o te ripata a Tianara Pura mo taua whawhai, ka puta ano aua kupu whakamihini mo te toa o tetahi apiha taitamariki, engari kaore i mohiotia te ingoa. Otira i muri iho katahi ka kitea ko Rapata taua tangata, i te hohipera hoki ia e takoto ana. He nui nga whakamihini mona, otira, kaore i mahia rawa ona ra e ora ana ka mate, i te tino kino rawa ona tuunga. I mua atu o tona matenga, ka whakapiria te Ripaka o Wikitoria ki tona poho. (Ko te tino tohu tenei o Ingarangi mo te toa.) He koanga ngakau ano hoki ki a ia te rironga o taua tohu i ona hoa i awhina ra i a ia, i mua atu o tona matenga. Ahakoa kua mate, ka mau tonu tona ingoa i runga o te rarangi ingoa o nga tangata toa, i whiwhi ki te Ripaka o Wikitoria.

No te rangi ano i tae ai te whakaatu ki a Tianara Rapata o te matenga o tana tama, ka puta hoki te whakahaunga a te Kawana-tanga o Ingarangi, kia tu ia hei Tumukaki mo te whawhai ki Awherika. He nui te aroha o te iwi kia Tianara Rapata i te matenga o tana tama. Otira kei Awherika ia inaianei, maana hoki e ngaki te mate o tana tama.

NGA WHAWHAI NUNUI.

Kaore nga rongo o nga parekura o te Ingarihi i te whaiti mai, engari kua tutuki kei nga topito e wha o te ao nei. Tera ona heariri te manawareka mai ra; kei te koo a Wiwi, kei te whakamanamana a Ruhia. Otira kaore he maharahara a Ingarangi, heoi ano tana kupu ka tino whawhaitia e ia tenei whawhai tae noa ki tona mutunga. He tino whawhai nui tenei, inahoki i te tinatanga mai, tae mai ki inaianei, hui katoa te Ingarihi i mate rawa, i taotu, i riro herehere, 10,000. Ahakoa nui te hinga o te Ingarihi, kaore rawa o matou awangawanga ki te tukunga iho o tenei whawhai. Ahakoa roa atu, poto mai ranei, kotahi ano he tutukitanga mo tenei whawhai, ara ko te taenga o te haki a te Kuhu ki runga o Pitoria a enei ra e tu mai nei, ko te rironga hoki o Taranawaara ki raro i te muna o Ingarangi.

Otira me hoki whakamuri ake o tatou whakaaro ki nga whawhai nunui o Iuropi kua taha ake nei ka whakarite ai ki tenei whawhai. He whawhai nunui anake nga whawhai a Neporiana. I te tau 1805 ka whawhaitia e ia a Ruhia raua ko Ahitiria ki "Austrelitz." Hinga iho o te Ruhia raua ko Ahitiria e 30,000. I te tau 1806 ka whawhaitia e ia te Tiamana ki "Jena." Hinga iho o te Tiamana e 20,000 i mate rawa e 20,000 hoki i riro herehere; 14,000 o ana hoia i mate i tenei whawhai. I te tau 1815 ka whawhaitia e ia te Ingarihi ki "Waterloo." Hinga iho o te Ingarihi hui atu ki ona whakauru katoa e 22,976; otira e mohio ana tatou ko te whawhai tenei i tino mate rawa ai a Neporiana, i riro herehere ai hoki ia i te Ingarihi. I te whawhai a Marikena ki a ia ano ki "Gettysburg," 15,000 o tetahi taha, o tetahi taha i hinga. I te whawhai a Harinia raua ko Wiwi ki a Ahitiria i te tau 1859, hinga iho e te Wiwi raua ko Harinia e 8 nga Tiamana, e 936 nga apiha, 17,305 nga hoia; hinga iho o Ahitiria e 630 nga apiha, 19,311 nga hoia. I te whawhai a te Ruhia ki nga Turaka (1877-1878) e 90,000 o te Ruhia i hinga i roto o nga marana 12. Tetahi whawhai nui na Ahitiria raua ko Tiamana i a Hurae 3, 1866, ki "Sadowa." E 400,000 katoa nga tangata i uru ki tenei whawhai. I te ata po ka kokiritia e Tiamana; ahiahi rawa atu e 40,000 o Ahitiria i mate rawa e 20,000 hoki i riro herehere; 10,000 o te Tiamana i hinga.

I te tau 1870 ka ara he whawhai nui ki waenganui o Tiamani raua ko Wiwi. No tenei whawhai i ea ai te matenga o Tiamana

i a Neporiana e korerotia i runga ake nei, me etahi atu parekura a te Wiwi ki runga ki te Tiamana, i tino tutua ai hoki te Wiwi. Te Tiamana whakahae o te Tiamana ko Mouke (Moultke). I nga marana e 8 (Akubata 1870—Maehe 1871) e 350,000 te hinga o te Wiwi, ara e rite ana ki nga hoia katoa a te Ingarihi i Awherika inaianei me etahi atu kia pena ano te tokomaha. Auahi ana ta tawhiti tana piri! Hinga iho o te Tiamana i tenei whawhai 127,967. Tera atu etahi whawhai nunui; otira i korerotia ai enei hei whakaatu kia tatou, ahakoa he whawhai nui tonu tenei e mahi mai nei i Awherika inaianei, otira ki te whakaritea ki enei whawhai kua korerotia ake nei, e kore e kua he whawhai. Ko enei nga whawhai whakataukitia ai, "ka rere te kai-puke i roto o te toto."

TE HUI KI TE KAHA.

TE WERO A TE WIREMU.

I te ra i whakaaria i roto i te powhiri a Hikatatarewa, ara i te 7 o nga ra o Hanuere ka tu te hui kawanga whare-karakia ki Te Kaha. Ahakoa ko wai te tangata taahou ki te haere ki Te Kaha e kore rawa e hapa tona whakanihiki ki te ahua o tana kuinga, ki te tu hoki o nga tangata—he iwi tino ahuhenua. Ko nga wahi raoroa katoa o tenei kainga kua mahia katoatia, — i eke pea aua wahi katoa ki te 2,000 eka. Kaore he taiapa o nga kai: ko nga kararehe i hereherea katoatia. Ko ahau i haere atu i roto i te ope a Ngatiporou. I te tatanga atu ki te pa ka whakatarea ta matou haki. He hiraka katoa taua haki, he aroha na Apirana Ngata ki a Tuhoe. Te powhiri tuatahi ki te matou ope. he powhiri roo, "Haere mai, haere mai." I muri atu he haka peruperu; i muri rawa atu he poi. Ko tenei te mea tino pai. E toru nga rangi poi; ka mutu ta to mua poi, ka haere, ka tu mai ko te tuarua; ka mutu te tuarua, ka tu mai ko te tuatoru. He tamariki pakupaku i te tuatoru. Ka papai te ahua o te tamariki wahine, ka papai nga kakahu, ka rite te rere a te poi, ka kino te haere. Ko nga kakahu o nga tamariki wahine o te Whanau-A-Panui he pawhero, ko runga he ma, tatuatia ai ki te hiraka, ka rawe ki te matakitaki atu. Ko te poi tetahi taonga a taua a te Maori kei wareware rawa. I ahua raruraru nga whakaaro o 'Tipi-whenua' i te rau o te poi!

Nga mana i tae mai ki te hui, ko Maui, ko te Awemapara, ko te Koroni, ko Kahukura, ko te Pohutu, ko te Wheuki, ko Hika-taurewa, ko Tawhaki, ko te Tahi, me Te Kotahitanga o Te Aute. He nui te whakamahi mo te taenga mai o Ngati-awa, ara o 'Te Tahi,' ki tenei hui, mo te kaha hoki o ta ratou kohikohi. He wawata na te ngakau kia kotahi nga iwi katoa o te Tai-rawhiti i runga i nga mahi, i nga whakahaere, i runga hoki i te *Whakapono*.

No te ono o nga ra ka whakaeke nga ope, no te 7 i te Ratapu ka whakatuwheratia te whare-karakia hou, i huaina nei ko Paora. He whare-karakia tenei i ata bangaia, i ata oti, kaore rawa he mea i ngaro atu; he whare nui, he whare atahua. Te mea tino whakapai-pai atu ko te wahi kauwhautanga o te minita. Ko nga minita naana i whakatuwhera te whare-karakia ko Te Manihera, ko Hone Waitoa, ko Aperahama Tanihere, ko Timutimu Tawhai, ko Hakarara Pahewa (o te pariha o Te Kaha.) Kotahi o enei tangata i whakaakona ki Tipene, tokotoru ki Te Aute. Ko te kauwhau i a Te Manihera. Ko nga himene na Ngatiporou, na Ngaitai, na nga tamariki o Te Aute me nga tamariki o Hukarere i hapa. I muri iho i te karakia ka whakatakotoria te Hapa a te Ariki: e 54 nga tangata i tango. I te Mane ka whakatakotoria te pereti; te papa o te pereti £116; hui katoa te kahi £188.

No tenei hui — a he honore nui rawa tenei — ka tuatahitia te whakahoki i te wero a Te Wiremu kia kohia e te Pihopatanga o Waipapu kia £2,000, a mana e apiti ki te £1000 hei oranga mo nga minita Maori anake. Hui katoa te moni i kohia e £22, na Te Aute e £2. He mahi nui tenei kua timatatia nei e te pariha o Te Kaha, he mahi hei tauria ki etahi atu hui. Kua takoto noa atu te wero a Te Wiremu, a katahi ano ka korikori tenei Pihopatanga; ko te Pihopatanga o Akarana kua turata noa atu te kahi.

I hari a 'Tipi-whenua' i tona taenga ki tenei hui atahua — kaore he makenu, kaore e aha. I te kaha o te whakahaere a te Komiti i aratia te waipiro, me te tangata haurangi koi kitea ki te marae. I nga ra i tu ai te hui kore rawa au i kite i tetahi tangata haurangi, na reira ngahau noa ana te tamariki me te wahine kaore he matakutanga kaore he aha. I rereke te Kirihimete me te Niu Ia i tu ki roto o te rohe o Te-Uranga-o-te-ra; he waipiro te kai, i hurihia tonutia nga kaho waipiro ki te marae hei kai ma te pakeke ma te tamariki, a i te hui ki Te Kaha ngaro noa ana a Te-Uranga-o-te-ra i roto i nga mana katoa. Ma te tika ka kake ai te mana, te iwi, te tangata.

Kiati ake i konei aku korero. Ko te tinana kei tawhiti ko nga whakaaro ia kei Te Kaha tonu e matakaitaki ana ki te whiu o te poi.

"Ka tae ki Waikawa ka tahuri whakamuri.
Aue, a Te Kaha e tau mai ra e au."

Heoi ano,

NA "TIPI-WHENUA."

TE TEREINA MO TURANGA.

(TE HURIHANGA I TE PAI-ONEONE TUATAHI).

I puta ano he korero na matou mo te tereina ka bangaia ki Turanga nei, i tera rerenga o ta tatou manu.

I te Weneri te 14 o nga ra o Pepuere ka tu tetahi hui nui ki Turanga nei. Te take o taua hui, ko te timatanga o te mahi i te huarahi o te tereina, ara ko te hurihanga o te pai-oneone tuatahi. Tokotoru nga minita o te Kawanatanga i tae mai ki te whakamahi i taua ra, ara ko:

Hon. Ward, minita mo nga Tercia

Hon. Hall-Jones, minita mo nga Mahi

Hon. Timi Kara, Minita mo te ta'a Maori

I tae mai ano etahi atu mema o te Paremata, ara a Mr. A. L. D. Fraser, mema mo Nepia, me Mr. Stevens, mema mo Manawatu. I tae mai ano te waea a te Pirimia, whakaatu mai i tona pouiri mo tona korenga e tae mai i runga i te nui o ana raruraru.

He autai te na i te ata o taua ra, engari i te awatetanga ake ka pai, otira i mau tonu te ahua maku o te whenua me te paruparu o nga tiriti; ko te take tenei i kore ai e tino nui rawa te tangata; otira he pakatua, irahoki ki te whakaaro iho i nuku ake i te 2,000. Kaore ano i tae ki te haora mo te haerenga ki te wahi hei huihuinga, ka timata te popo mai o te tangata, haere Maori, haere Pakha. Te tangata tonutanga ki te haora i whakaritea, ka whakatika to ngati-maua ope, me te tangi haere nga peene, me te taro haere nga haki, tona tini. Te taenga ki te wahi hei tuinga mo te teihana o te tereina, ka tu to matou ope, ka whakatika hoki te tangata whenua ki te powhiri i te manuhiri.

Ka mutu te powhiri ka hurihia e te Honore Ward, Minita mo nga tereina, te pai-oneone tuatahi, me te tangi ano te umere a nga mano e pae ra. I te nui rawa o te tangata kaore te tokomaha i ta'a atu ki nga tangata e whai-korero ana, heoi kore rawa tetahi kupu kotahi i rangona atu, ko te upoko anake o te tangata e whai-korero ana e kitea atu ana e tungou ana. Kaore tonu i whakahemo nga whai-korero, ka timata te whakaheke a runga.

Kaore i putapata te timatanga, engari i ringihia tonutia. Ko te hunga whai-whakaaro i mau kotu, tena ko te tokomaha o ngati-maua i haere noa iho i runga te pohehe kaore e ua, te whakaaro no Taharakau te kainga nei, no tangata naana te whakatauki "E tata runga." Ka re i roaroa ka rere te wai i roto, ka nukuhia hoki nga whai-korero mo te po. He hanga ahuareka te pakarutanga o te tangata, me te mea tera he pa-horo; oma noa ana, oma noa ana, ki te rapu whakarurunga; ka rapu ai ki hea, ki te taone ra ano. He tohu pai tenei mo te tereina ka hangaia nei, e uaina iho ana hoki nga maraakitanga.

TE HUI O TE PO.

Tino nui atu te tangata i te ki te whare Tiata, ki te whakarongo ki nga whai-korero a nga minita o te Kawanaatanga.

I tino whakamihia a te Honore Ward mo te mahi ka timataia nei. Ko tona bihia kia tere tonu te oti, mana tonu hoki e tautoko ki roto o te whare Paremata. I whakahe ia mo te roa o Turanga nei e noho roa iho ana kaore he tereina. Kanui te momona o nga whenua o konei, kanui te piki o nga ahua mahi katoa. I te mea ka hangaia nei te tereina, e kore e roa ka popo mai te tangata ki konei.

I muri iho ka tu ko te Honore Hall-Jones. I mea ia kei Turanga nei nga whenua tino momona o te Koroni. Kei te tino kaha hoki te piki haere o te takiwa o te Tai-rawhiti nei. I te tau 1890 e 8,827 nga peere wuuru o Turanga nei i haere ki Ingarangi. Otira i te tau 1898 kua piki ki te 21,405. Pera ano te mahi whakamatao hipi. I te tau 1890 e 39,827 nga hipi whakamatao i tukua ki Ingarangi. Otira i te tau 1898 kua piki ki te 157,000. Tera atu etahi o ana kupu whakamihia, tautoko hoki i te tereina ka hangaia nei. I tu ano enei tangata ki te whai-korero:—

Mr. A. L. D. Fiaer, M.H.R.

Mr. Stevens, M.H.R.

Mr. Theo. Cooper, (Roia o Akarana.)

Mr. Kettle (o Nepia)

me te Honore Timi Kara.

HE KAUWHAU POTOPOTO NA TE PIPIWHIARAUAO.

Tera tetahi tinia nui e rere ana i waenganui o Ingarangi me Amerika; i runga i taua tinia tetahi tangata e takoto mate ana. He tangata pai te kapene o te tima, i atawhaitia hoki e ia taua turoro, ehara ano ia i te mea i atawhaitia

ai he bihia kia utua; kaore, he ahua tonu no taua kapene. I etahi tau mai ka mate taua tangata. Ohorerer ana te kapene nei i tona kitenga i tona ingoa i roto o tetahi wira, ko nga moni mana i roto o taua wira £15,000 me te pukapuka whakaatu ano i nga take o taua moni i tiro ai i a ia.

Whakaakoranga. Kaore tatou e mohio ki te nui o te pai e puta mai ki a tatou i runga i a tatou mahi pai.

Tera tetahi tangata whakapono, he hoia, kei te whawhai ki Awherika. I enei ra ka taha ake nei, ka uru ia ki roto o tetahi kokiri. Otira i mua atu o te kokiri, ka kuhua e ia tana Paipera ki tona poho. Ka waenganui te riri ka rongo ake ia kua tu tona poho i te mata a te hoa-riri. Otira i tona tirohanga, ka kitea kaore te mata i puta ki tua o te Paipera, na reira hoki ia i ora ai.

Whakaakoranga. E mau ki te hoari a te Wairua ara ki te kupu a te Atua.

I te Karaumatanga i a Eruera Tuaono, ka mauria mai ki a ia nga hoari o nga kingitanga katoa i raro i a ia, ara o Ingarangi, o Kotarani, o Aerani, me Wiwi. Otira i mea te kingi, "Kotahi ano te hoari kei te ngaro atu." Ka pororaru nea iho ana tangata: kotahi ia ka mea, "Ko te hoari a te Atua, ara ko te Paipera."

Whakaakoranga. Ko te hoari he patu mo te pakanga; waihoki ko te Paipera ara ko te hoari a te Atua he patu ma tatou e kaha ai tatou ki te whawhai ki te ao, ki te kikokiko, ki te rewera. Ko te Paipera ano te hoari a te Karaiti i hinga ai te rewera i a ia Matiu 4.

I tetahi ra ka haere tetahi minita i Ingarangi ki te tiroiro haere i nga turoro o tona pariha. Tono taenga ki tetahi whare iti, ka patoto atu i te kuwaha. Ka ronga ia i tetahi reo wahine, reo pai hoki te tangi, e karanga mai ana "Tomo mai." Tona tomonga atu ka kite i tetahi wahine, he pango katoa nga kakahu, e korero ana i te tetahi wahi o nga Karaipiture ki te turoro. Ka mutu tana korero, ka tuturi ki te inoi; te mutunga o tona inoi, ka oha iho ki te turoro, ka puta hoki ki waho. He nui whakarahara te whakamiharo o taua minita. He aha te take o tona whakamiharo? Tana wahine ra ko KUINI WIKITORIA. E tohu ano koa, kanui te ingoa o te Kuini!

Whakaakoranga. Ma nga mahi pai ma nga mahi tika ka kake ai. Te whakapono tika, te mea poke kore, ko te tiroiro i nga pani i nga pouaru o ratou matenga, ko te tiaki i a ia ake ano kei poke i te ao.

TE WHAWHAI KI PIRIPAINA.

Kua tae mai nga rongo kua mau herehere i te Marikena te wahine a Akuinaro, raua ko tona teina, me etahi o nga apiha o nga Piripino. He tokomaha nga Piripino e hiahia ana kia whakamutua wawetia te whawhai; kua ngakau-kore ratou ki te aru i a Akuinaro i te hinga auau tonu i nga whawhai ka taha ake nei. E kiia ana tera a Akuinaro e mau herehere, kaore hoki ia i tawhiti rawa ki mua i ona kai-whai. Kanui te kaha o Akuinaro ratou ko tona iwi; ehara i te iwi tino nui rawa. Ka roa tenei whawhai e whakahaere ana, ka tokomaha hoki o te Marikena kua mate, ara hui katoa nga mea i mate ki roto o te whawhai, nga mea i mate turoro, nga taotua, me nga herehere nuku ake i te 10,000. Heoi ahakoa hinga a Akuinaro, kaore i mate waru noa, engari i mate rangatira, i mate ururoa.

NGA RETA KI TE ETITA.

Te Whaiti,

Hanuere 25th, 1900.

Ki te Etita o Te Pipiwharaua,

E hoa tena koe, i runga i nga mahi nunui o te Koroni o Niu Tirenī. Ma te Atua tatou e tiaki. Kia ora koe me to Komiti i raro i a koe. E te manu nei e Te Pipiwharaua, utaina atu aku kupu ki runga ki a koe, mau e hari atu ki nga pito e wha o Ao-tea-roa, hei titiro iho ma oku hoa me oku whanaunga. Kua pa tetahi mate nui whakaharahara ki nga wahi o konei. Tava mate he hukapapa; mate katoa nga kai, taewa, kaanga, torori, me era atu kai a te Maori. E aku hoa, e aku whanaunga, ko te ao o te rangi me te hau te kai e noho atu nei. Ko te kai a nga tamariki e noho atu nei he wai-matao; pae ana te roimata i te kanohi o te tangata i te aroha.

Me tuku mai Te Pipiwharaua ki a au, me whakamarama mai hoki te tikanga mo te tuku ora nga atu mona.

Heoi ano,

NA TE HOROWAI MEIHANA.

Mohaka,

23 Hanuere 1900.

Ki te Etita o Te Pipi,

E hoa tena koe i runga i nga manaaki a te Kai-hanga i cnei ra kua pareka ake nei ki muri, tae rawa mai nei hoki ki roto i tenei tau hou.

I He mihi atu kia koe e te Pipi: e mau haere nei koe i nga kupu korero hei whakaahuareka i te iti i te rahi, e mau ai nga kupu whai mana i roto i te ngakau, e kawea haeretia nei e koe ki tena marae ki tena marae.

Nau ano ahau nei i rongo ai kua mate a Eruera Kawhia. Haere ra e koro ki te wahi kua whakaritea mai mo tatou. Otira haere marama atu koe, i runga i te mea kua taca e koe te whawha nga huarahi katoa e tu tika ai te tangata.

Te taha mo te Wairua kua paenga ia koe tena. Te taha mo te tinana kua oti ia koe tena. Koia hoki i rite ai tenei kupu mou

"Ka hari nga tupapaku katoa e mate ana i roto i te Ariki, etc." (Whakiti. 14, 13.)

Haere e te raukura o Ngatiporou, ka ngaro koe i o marae e hautu ai koe i te waka a to tipuna a Tuteihonga, mo te taha tenei ki o tatou tinana.

Te kai hantu mo te Aaka o Noa i tau iho nei ki maunga Ararata, mo te taha tenei ki o tatou wairua; i mau katoa ia koe enei huarahi, te painga mo te Wairua, mo te tinana hoki.

Koia i mamae ake ai te ngakau mou i haere wawe atu inaianei, e taca te powheua. Na Ihowa i homai na Ihowa i tango atu kia whaka-paingia te ingoa o Ihowa.

Ko tenei e koro haere atu, haere atu.

"E rere e te ao ra runga o Tawhiti

E whanatu ana koe ki taku kaingakau,

Iua ia te wa i tau ai ki raro ra,

Te tahirutanga mai kai rawa i ahau."

He mihi atu aku tangi mo taku matua mo Eruera Kawhia, kaati me mutu noa ake i konei kei hoha koe.

Na to hua aroha,

REV. HEMI P. HUATA.

PANUITANGA.

Ki te tuhi mai ki te pepa me penei te tuhi:
TE ETITA O TE PIPIWHARAUROA.

TE RAU,

GISBORNE.

Kaua rawa e tubia te ingoa o tetahi tangata.

NGA HUA KAREAO MA TA TATOU MANU.

5/- St. Stephens, Auckland. 10/- Paea Kingi. 6/- Hari Emoro. 5/- Nikora Tautau, Rewi Haapu, Henri Ratapu, Wetini Rikirangi, Winiata te Rapu, Hakere Paraoke, Keopa Tuanihou, Mr. Kelly, Eruera Rongomai, Rev. Jennings, Tipi Houkamau, Maibi te Koa, Wiremu Hunia, Enoka Rukuta, Wiremu Waaka, Ed. Stewart Herewini Waata, Mr. Booth. 3/- F. K. Wykes, H. H., R. K. H. T. Kapetere. 2/6 Miss Baker, Mr. King, Te Manihira, M. Pawherua. 2/- Teitei Mokana, Karepa te Whetu. 1/- Hoani te Kama.